

Kommunal- og regionaldepartementet
Postboks 8112 Dep
0032 OSLO

Deres ref.

Deres brev av:

Vår ref.

200811708-8
HIHE

Emnekode

BYST-021

Dato

19. september 2008

"Høyring - Forslag til endringer i vallova og kommunelova" – høringsuttalelse fra Bergen bystyre

Bergen bystyre viser til brev fra Kommunal- og regionaldepartementet av 27. juni 2008 med vedlagt høringsnotat om endringer i valgloven og kommuneloven. Bystyret behandlet høringsnotatet i sitt møte 15. september 2008, jf. sak 168/08. Bystyret har følgende merknader og kommentarer:

1. KRDs forslag til lovendringer

1.1 Åpningstid på valgdagen og adgang til å fatte mindretallsvedtak

KRD foreslår følgende lovendringer vedrørende hvor lenge stemmelokalene kan være åpne på valgdagen (Endringene fra gjeldende lov står i kursiv):

§ 8-1 (3):

(3) Velgeren er selv ansvarlig for å avgi forhåndsstemme på et tidspunkt som gjør at forhåndsstemmegivningen kommer inn til valgstyret innen valgdagen kl. 21.

§ 9-3 andre ledd:

Valgstyret bestemmer hvor stemmegivningen skal foregå, og fastsetter tiden for stemmegivningen. *Kommunestyret kan selv med tilslutning av så mange stemmer som tilsvarer minst 1/3 av kommunestyrets medlemmer, vedta å holde valglokalene åpne lenger enn det valgstyret har vedtatt.* Stemmegivningen mandag må ikke foregå senere enn kl. 21.

§ 9-9:

Valgresultater og prognoser som er laget på grunnlag av undersøkelser foretatt den dag eller de dager valget foregår, kan ikke offentliggjøres før tidligst kl. 21 på valgdagen mandag.

§ 10-1 (1) bokstav g:

En forhåndsstemmegivning skal godkjennes dersom

g) stemmegivningen er kommet inn til valgstyret innen kl. 21 på valgdagen.

KRD begrunner i hovedsak forslaget til at valglokalene kan være åpne til kl 21 med at dette vil føre til at flere vil stemme. Som motargument vises det til at valgresultatene vil bli klare senere på kvelden, men at dette ikke kan være avgjørende. Bergen bystyre viser til at det vil medføre en del merutgifter og merarbeid for kommunene med forlenget åpningstid, men at

dette vil la seg gjennomføre. Bystyret stiller spørsmål ved om det er grunn til å anta at en utvidelse av åpningstiden vil øke valgoppslutningen i særlig grad, og om fordelene med en utvidelse vil veie opp for ulempene.

Dersom den lovbestemte åpningstiden utvides til kl 21, vil bystyret gi sin tilslutning til forslaget om at kommunestyret kan overprøve valgstyrets vedtak om åpningstid. Bystyret stiller imidlertid spørsmål ved forslaget om at dette skal kunne vedtas av 1/3 av kommunestyrets medlemmer. Det generelle prinsippet og hovedregelen er som KRD påpeker at beslutninger i folkevalgte organ fattes ved flertallsvedtak. Kommuneloven åpner i enkelte tilfeller likevel for at vedtak kan fattes av et mindretall. Dette gjelder i saker om lovlighetskontroll iht. kommuneloven § 59, og i spørsmål om saker som ikke står på sakskart likevel kan behandles, og om møter kan avholdes utenom vedtatte tidspunkt, jf. kommuneloven §§ 32 og 34. I saker hvor formålet er tilsyn og kontroll har for øvrig både Stortinget, Oslo kommune og Bergen kommune vedtatt bestemmelser om at et mindretall kan kreve at det avholdes høringer i sakene. I slike saker som gjelder spørsmål om flertallet har opptrådt i tråd med lover og regelverk, er det klart nødvendig at vedtak om få undersøkt forholdene nærmere må kunne fattes av et mindretall. Bystyret kan ikke se at tilsvarende hensyn gjør seg gjeldende ved spørsmål om åpningstider på valgdagen, og etterlyser en god begrunnelse for at vedtak i slike saker skal kunne fattes av et mindretall i kommunestyret.

1.2 Vedtak om todagers valg

KRD foreslår følgende lovendring vedrørende vedtak om todagers valg:

§ 9-2 andre ledd:

Kommunestyret kan selv vedta at det på ett eller flere steder i kommunen skal holdes valg også søndagen før den offisielle valgdagen. *Slikt vedtak treffes med tilslutning av så mange stemmer som tilsvarer minst 1/3 av kommunestyrets medlemmer.*

Bystyret viser til at to valgdager vil medføre betydelige økte kostnader og økt ressursbruk i en stor by som Bergen. Bystyret slutter seg ikke til forslaget om at et mindretall i bystyret skal kunne fatte vedtak om å avholde todagers valg. Det vises her til synspunktene vedr. mindretallsvedtak nevnt overfor i tilknytning til foreslått ny § 9-3, andre ledd.

1.3 Tidsrom for forhåndsstemmegivning

KRD foreslår følgende lovendring for tidsrom for forhåndsstemmegivning:

§ 8-1 nytt fjerde ledd:

(4) Velgere som oppholder seg innenriks, unntatt på Svalbard og Jan Mayen, og som ikke kan avgi stemme i perioden for forhåndsstemmegivning eller på valgtinget, kan avgi stemme fra 1. juli og frem til forhåndsstemmegivningen starter 10. august i valgåret.

KRD viser i sin begrunnelse for forslaget til at flere velgere har stilt spørsmål om å få stemme tidligere enn 10. august. Dette gjelder særlig fiskere, personer som jobber i utenriksfart, samt utenlandsstuderende.

Bystyret vil påpeke at en utvidelse av muligheten til å få avlagt stemme i kommunen fra 1. juli vil innebære en praktisk utfordring i kommuner som benytter elektroniske datasystemer og elektronisk manntall, da det kan være vanskelig å få det systemet på plass til 1. juli. Ved sist valg var systemet ikke klart før i august. Det vil også være nødvendig å gi opplæring i

systemet til stemmemottakere før dette kan tas i bruk. For øvrig vil det kunne være et problem å ha oppdaterte manntall klare til 1. juli, så lenge skjæringsdatoen for manntallet er 30. juni.

Bystyret viser til at studenter og andre bosatt i utlandet har anledning til å avgi stemme ved utenriksstasjonene, samt ved brevpost. Bystyret kan derfor ikke se at det skulle være så stort behov for en utvidet mulighet til å stemme på forhånd.

1.4 Valgobservasjon

KRD foreslår følgende ny bestemmelse om valgobservasjon:

Ny § 15-10:

§ 15-10 Valgobservasjon

- (1) Departementet kan akkreditere nasjonale og internasjonale valgobservatører fra institusjoner eller organisasjoner til å observere gjennomføringen av valg til Stortinget eller valg til kommunestyre og fylkesting.*
- (2) Kommunene er forpliktet til å ta imot akkrediterte valgobservatører og tilrettelegge for valgobservasjon.*
- (3) Departementet kan gi forskrift om akkreditering av valgobservatører og tilrettelegging av valgobservasjon.*

Bystyret støtter forslaget til ny bestemmelse om valgobservasjon. Bystyret forutsetter at en eventuell forskrift om valgobservasjon sendes på høring til kommunene.

1.5 Overtredelsesgebyr

KRD foreslår følgende ny bestemmelse om overtredelsesgebyr for offentliggjøring av valgresultater og prognoser:

Ny § 15-11:

§ 15-11 Overtredelsesgebyr

- (1) Medietilsynet kan ved uaktsom og forsettlig overtredelse av § 9-9 ilegge overtredelsesgebyr til staten fastsatt etter nærmere regler gitt av departementet.*
- (2) Overtredelsesgebyrer pålegges den som er ansvarlig for offentliggjøringen. Det bør ved fastsettelsen av størrelsen på gebyret legges vekt på overtredelsens karakter og grovhet. Ved gjentatte overtredelser av § 9-9 kan gebyret forhøyes. Gebyret er beløpsmessig begrensa oppad til kr 2.000.000.*
- (3) Vedtak om ilagt overtredelsesgebyr kan påklages til departementet.*
- (4) Ilagt overtredelsesgebyr er tvangsgrunnlag for utlegg.*
- (5) Departementet kan i forskrift gi nærmere regler om gjennomføringen av bestemmelsene i denne paragraf, herunder om inndrivelse, renter og betalingsfrist.*

Bystyret har ingen merknader til bestemmelsen.

1.6 Rådgivende lokale folkeavstemninger

KRD foreslår følgende ny bestemmelse om rådgivende lokale folkeavstemninger:

Kommuneloven kapittel 6A skal lyde:

Kapittel 6 A. Innbyggerinitiativ og rådgivende lokale folkeavstemninger

Ny § 39b Lokale folkeavstemninger

- 1. Kommunestyret eller fylkestinget kan selv bestemme at det skal avholdes rådgivende lokal folkeavstemning.*

2. Kommunene og fylkeskommunene plikter å gi de oppgaver som departementet finner er nødvendige for å offentliggjøre informasjon om lokale folkeavstemninger.

KRD presiserer i sitt høringsnotat at kommunene også iht. gjeldende rett har adgang til å bestemme at det skal avholdes rådgivende folkeavstemninger. Forslaget til en ny bestemmelse i kommuneloven er slik sett først og fremst en synliggjøring av denne muligheten. Bystyret har ingen merknader til at adgangen til å avholde rådgivende folkeavstemninger lovfestes i kommuneloven.

2. Øvrige merknader

2.1 Legitimasjonsplikt

Før valget i 2007 ble det innført krav om at alle velgere i Norge måtte vise legitimasjon når de skulle stemme. KRD viser i høringsnotatet til at de fleste velgere i Norge har legitimasjon og til at svært få velgere ble avvist ved 2007-valget på grunn av manglende legitimasjon. Det vises videre til at departementet ba kommunene melde tilbake dersom velgere ble avvist på grunn av manglende legitimasjon. I de 200 kommunene som departementet mottok svar fra vises det til at til sammen 63 velgere har blitt avvist fordi de ikke hadde legitimasjon, halvparten av disse i Oslo og Bergen.

Bergen bystyre gjør KRD oppmerksom på at i Bergen kommune var det 56 personer som ble avvist på grunn av at de ikke kunne legitimere seg. Dette ble meddelt departementet i brev av 21. september 2007. Når antallet i Bergen var 56, virker det underlig at det i Norge totalt sett kun var 63.

KRD nevner også at det særskilt vil være eldre og rusmisbrukere som mangler legitimasjon. Som løsning på problemet foreslås det at kommunen peker ut stemmemottakere som kjenner personer fra f.eks. rusmiddelinstitusjoner, og som være til stede i valglokalene og identifisere de personene det gjelder. Bystyret viser til at i de store byene, hvor svært mange av rusmisbrukerne bor, vil det ikke være mulig å bemanne valglokalene slik at det alltid vil være noen som kjenner denne gruppen av velgere. Bystyret viser videre til at iht. valgloven skal velgerne legitimere seg dersom de er ukjent for *stemmemottaker*. Iht. ordlyden i bestemmelsen vil det således ikke være tilstrekkelig at en annen stemmemottaker i lokalet kjenner vedkommende.

Bystyret stiller for øvrig spørsmål ved KRDs vektlegging av at de fleste velgere i Norge har legitimasjon. Selv om det selvsagt er riktig at de fleste har legitimasjon er stemmeretten en rettighet for enhver, og ikke bare for de fleste. Dette er blant annet klart fastslått i FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter artikkel 25, som ved motstrid går foran bestemmelser i norsk lov, jf. menneskerettsloven § 3. I den grad noen velgere ikke får stemt på grunn av at de av økonomiske eller praktiske årsaker ikke klarer å skaffe seg legitimasjon, bør det vurderes om kravene i artikkel 25 er oppfylt.

KRD viser også til at departementet satte i gang en omfattende informasjonskampanje for å informere om kravet til legitimasjon. Bergen bystyre vil i denne sammenheng påpeke at informasjonen fra KRD om forståelsen av legitimasjonsplikten kom først i slutten av august, noe som var svært sent. Et problem i denne sammenheng er selvsagt også at lovendringen om legitimasjonsplikten ble vedtatt først 11. mai 2007. For at kommunene skal være i stand til å

avvikle valg på en god måte er det viktig at lovforslag fremmes for Stortinget tidlig nok til at de kan behandles i god tid før neste valg.

2.2 Manglende hjemmel for forkasting av stemmer

Under kommunestyre- og fylkestingvalget i Bergen i 2007 fikk noen velgere avgitt stemme selv om de ikke kunne legitimere seg. Årsaken til dette var at det kunne bli tilløp til aggresjon i valglokalet dersom velger ble nektet å stemme. Stemmestyrene var på forhånd instruert om at de skulle unngå aggresjon og konfliktsituasjoner i valglokalene. Stemmegivningene fra disse velgerne ble sendt inn i til den sentrale opptellingen i grønne konvolutter. I valgloven finnes det ikke hjemmel for å forkaste stemmegivninger fra personer som ikke har legitimert seg på valgdagen, og følgelig var det ikke noe sted å føre dette i valgprotokollen. Til sammenligning finnes det hjemmel for å forkaste forhåndsstemmegivninger når det ikke er mulig å identifisere velgeren, jf. valgloven §10-1 (1) b).

Siden disse stemmene verken kunne føres som forkastede stemmer, og heller ikke burde godkjennes fikk Bergen kommunes valgadministrasjonen muntlig beskjed fra KRD om at konvoluttene med disse stemmene måtte anses som ikke mottatt. Bergen bystyre mener dette er en lite tilfredsstillende løsning.

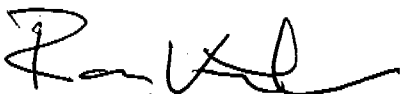
I forbindelse med forhåndsstemmegivningen oppstod det også i et par tilfeller situasjoner hvor flere personer insisterte på å gå sammen inn i stemmeavlukket. Også i disse tilfellene ble stemmegivningene mottatt av hensyn til å unngå aggresjon og konflikt, og sendt inn til sentral opptelling i grønne konvolutter. Det er imidlertid ikke noen klar hjemmel for å forkaste slike stemmegivninger i valgloven, og følgelig heller ikke i valgprotokollen.

Bergen bystyre ber KRD presisere hvordan de ovennevnte situasjonene skal håndteres ved fremtidige valg, herunder vurdere om det er behov for endringer og klargjøringer i valglovens §§ 10-1 og 10-2 om godkjenning av stemmegivninger.

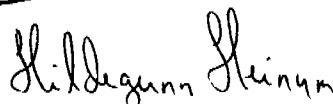
2.3 Bruk av maskinelle tellesystem

KRD skriver i høringsnotatet at departementet vil vurdere en godkjenningsordning for maskinelle tellesystem og/eller programvare. Bystyret viser til at siden et stort flertall av kommunene benytter administrative valgdatasystem og maskinell telling, så vil det være langt mer hensiktsmessig og ressursbesparende totalt sett at KRD tar ansvaret for at det utvikles et felles system for kommunene, i stedet for å lage sertifiseringsordninger som hver enkelt kommune vil ha ansvaret for å kontrollere og følge opp. Det vises til at i Sverige er det den sentrale valgmyndigheten som har ansvaret for de valgadministrative systemer.

Med hilsen

Roar Kristiansen
bystyredirektør

Hildegunn Heinum
rådgiver

Høyring - forslag til endringer i vallova og kommunelova

Bergen bystyre behandlet saken i møtet 150908 sak 168-08 og fattet følgende vedtak:

Bystyret vedtar vedlagte høringsuttalelse til forslag til endringer i valgloven og kommuneloven.

Bystyrets behandling:

Følgende representanter tok ordet:

Hilde Onarheim (H), Hallgeir Utne Hatlevik (A), Oddny Irene Miljeteig (SV),
Hans-Carl Tveit (V), Torstein Dahle (RV) og Ove Sverre Bjørdal (Sp).

Hallgeir Utne Hatlevik (A) tok opp igjen sitt alternativ forslag fremsatt i Valgstyret:

”Bystyret slutter seg til endringer som er foreslått i valgloven og kommuneloven, jf. Høringsnotat av 27. juni 2008.”

Hans-Carl Tveit (V) tok opp igjen sitt endringsforslag fremsatt i Valgstyret:

”Bystyret ber om at forslag til endring i § 9-2 skal lyde:

Kommunestyret kan selv vedta at det skal holdes valg også på søndagen før den offisielle valgdagen. Slikt vedtak treffes med tilsutning av så mange stemmer som tilsvarer minst 1/3 av kommunestyrets medlemmer. Valgstyret bestemmer antallet stemmelokaler ved søndagsvalg.”

Hans-Carl Tveit (V) tok opp igjen sitt tilleggsforslag fremsatt i Valgstyret:

”Bystyret ber regjeringen etablere en ordning med tilbud om gratis ID til samtlige borgere i stemmerettslig alder. Dette er en naturlig konsekvens av lovens krav om ID-plikt for velgerne.”

Votering:

Hallgeir Utne Hatleviks alternative forslag fikk 26 stemmer (A+SV+Sp+R) og var dermed falt.

Hans-Carl Tveits endringsforslag fikk 4 stemmer (V) og var dermed falt.

Hans-Carl Tveits tilleggsforslag fikk 30 stemmer (A+SV+V+Sp+R) og var dermed falt.

Innstillingens pkt. 1.1-1.2 i høringsuttalelsen ble vedtatt med 37 stemmer (H+FrP+KrF+Pp).

Innstillingens pkt. 1.3-2.3i høringsuttalelsen ble vedtatt med 43 stemmer (H+FrP+KrF+V+R+Pp).

Valgstyret behandlet saken i møtet 110908 sak 7-08 og avga følgende innstilling:

Valgstyrets innstilling er likelydende med bystyrets vedtak.

Merknad med mindretall

Hans-Carl Tveit fremsatte på vegne av V følgende merknad:

1. "Bystyret i Bergen ønsker å gi velgerne muligheten til å kunne avgi stemme på søndagen før den offisielle valgdagen for å gi flest mulig velgere anledning til å kunne delta ved valget. En er imidlertid av den oppfatning at et mindretall i kommunestyret ikke skal kunne vedta søndagsvalg i alle stemmekretsene utenom den offisielle valgdagen. Ut i fra lokale forhold må den enkelte kommune vurdere i hvilket omfang en ønsker å gi et tilbud på dagen før valgdagen som sikrer at de som har ønske/behov får å stemme får anledning til dette.
2. En begrenset ordning med tilbud om gratis ID til utvalgte grupper som f.eks. eldre og rusmisbrukere fremstår som stigmatiserende. Det må derfor settes forrang i arbeidet med å innføre et gratis nasjonalt identitetskort for alle.

De tradisjonelt godkjente ID-kortene, så som bankkort, førerkort og pass, skal fortsatt kunne aksepteres som ID i valglokalet og velgerne ikke plikter å delta i en slik ordning med gratis ID så lenge velgeren kan fremvise annen gyldig ID i valglokalet."

Forslag til innstilling til bystyret:

Bystyret vedtar vedlagte høringsuttalelse til forslag til endringer i valgloven og kommuneloven, med følgende tillegg og endringer: